

*II. tečaj
1849.*

V četrtek 18. prosenca.

*3. list
I. polovice.*

Slovenček svojim součencam.

Scer majhin sim in mladolét,
Ker štejem komaj zím desét,
Pa vendar mili bratje čujte,
De povém kaj lepiga,
Govórnika me vi spoštujte
Maliga — iskreniga:

U naših žilah mlada krí
Za dobro, pravo le kipí;
Slovenskih staršev smo sinovi,
Lépa to za nas je čast,
Slovenski nam so tud domovi,
Nékdaž naših dedov vlast.

Tedàž ne zábímo níkdár,
De dom naj pervo bo nam mar;
De nar poprej za dom živímo,
Slavna naša je dolžnost;
Marljivo pridno se učímo,
Tó storít' imá mladost.

Ker nam odperla se je pót,
Ki delo kaže nam pòvsód,
Lepó če homo se ravnali,
In hodili pravi tir,
Protivni bodo nas spoštvali,
Nas se plašno bali zmir.

Zdaj dajte mi v zavéz rokó,
De kar sim rekel, vsi zvestó
In točno hočemo spolniti,
Tó jez tirjam zdaj od vas,
Le v Slavi slavo si dobíti
Domovina prosi nas!

Andrej Likar.

Po hudi tovaršii rada glava boli.

Pripovést. — (Konec.)

„Zdaj sim bil še bolj pridin ko popréd, in terdniši sim se učenja prijél. Ali to ni bilo dolgo časa. Druziga pol léta sim bil sicer še zmiram pridni Miha, ali prihodnje léto sim se ves prebernal. Trijé iz ene šole smo vkup stanovali, jez in še dva druga, ki sta bila pa porédna, malopridna in umna vsake zvijače. Jez sim bil dozdam večidel le rad pri bukvah domá, tovarša pa sta se malokdaj učila. Marveč sta se okrog klatila, in tudi mene skušala na svojo stran spraviti. Le prenašlo sim se jim dal zapeljati. Pregovorila sta me in v kratkim sim hodil z njima na prepovedane kraje. Kmalo sta me napravila, da sim v kerčme zahajal, skonca po dnevi, potém pa tudi po nóci. Včasi sim se scer spomnil očetovih beséd. Ali sčasama sim jih pozabil, in še le, ko sim v nesrečo zabrédel, so se mi spet v glavo vtisnile, da jih pozabil ne bom do konca svojih dni. Šolske reči sim jél v nemar pušati; pa kér sim imel glavó, mi je šlo ondi še vse po gôdu. Drugo léto sim se pa popolnoma spridil. Iz šole sim jél ostájati, v kerčmah sim védno tical, in poslednjič sta me tovarša še igrati navadila. Igrè se jez kuj nisim hotel prijeti, ali tovarši so me zasmehovali, in zvediti, da ne znam igrati, so djali: Sram te bodi Miha! v peti šoli si žé, in še tega ne umeš. V serce me je zbadlo, da sò me tovarši zasmehovali, in préd ko sim mislil, sim znal igrati. Skonca mi je igra šla srečno od rók. Večidel sim dobival. Sčasama sim jél pa tudi zgubovati, in up, zaigrano zopet priigrati, se ni dal pogasiti, ampak bolj in bolj se je vnémal. Denarje, ki so mi jih mati dajali, sim berž berž zapil in zaigral, in veliko veliko sim jih zapravil. Zraven sim še dolgove delal in mater sim vselej védil nalagáti, da so jih plačali. Po kerčmah, kjér smo večidel čez polnoč sedéli, sim se vsiga slabiga navzél. Bilo je v šesti šoli in zgodi se, da so nas med šolo pri igri zalézli. Neki osledúh in skrivni tožník nas je bil izdal, in iz šole so nas spodili. Nič ni pomagalo,

ne prošnje, ne jok, vse je bilo zastónj. Niso nas hotli nazáj. Mati pa to zvediti so se takó vstrašili, de jih je mertúd (božji žlak) zadél, in v kratkim so vmerli.“ Túkaj se mu solzé po licah vlijó, na glas je jókal, in čez nekaj časa je spet jél pripovedovati, kakor sledi:

„Ko sim smert matere zvédl, sim se milo zjokal in terdno sklenil, se poboljšati. Ali kakó dolgo je tó terpelo? Nič delj, de sim se izjokal. Spet sim bil stari, hudobni Miba, in še hudobniši, kakor do tistihmal. Od konca nisim vedil kaj početi. V šolo me niso hotli, in domá ni bilo nič mojiga. Zmislil sim si jo, in s tovarši, ki smo bili vkúp iz šole izgnani, sim šel na Gorensko v gore, in bili smo, o groza! razbojniki ali roparji. Jez sim bil njih starasina, uni so bili pa moji podložni. Med hosto po berlogih in v skalnih votlinah smo prebivali čez dan, po noči smo pa kradli in ropali. Tode to ni dolgo terpelo. Kmalo nas je bila gospóska zasledila. Pa tudi mi smo zvédili, de nas zalezavajo, torej smo se še o pravim času odtegnili. Pobásali smo jo čez mejo in šli na Koroško. Tam smo se po berlogih dolgo časa od kraja do kraja sèm ter tje vlačili in popotnike in posamezno stoječe hiše ropali. Ali vse na svetu se spremení, vsiga je enkrat konec. Brez, de bi se bili nadjali, so nas pri nekim ropanji vojaki zasačili. Ker smo se raji branili, kakor podali, so jeli streljati, in vsi moji tovarši so takrat revno poginili. Mene pa so živiga vjeli, me vklenili, in v Celjovec gnali, kjer so me v težkim železji v dolgo dolgo ječo obsódlili. Meni pa je v ječi težkó bilo, neizrečeno težkó. Čez nekoliko tednov mi je bilo železje noge gerdó ožulilo in leté mi takó otekle, de je jetniški zdravnik na mojo prošnjo ukazal, mi železja za tako dolgo z nog vzeti, dokler mi popolnoma ozdravijo. — Pa komej so bile na pol zdrave, me je želja do prostosti (frajosti) takó prevzela, de sim skočil skozi okno iz ječe. Ali tla, na ktere sim bil padel, so bile terdé, in nogó sim si vlomil. Ker tedej nisim mogel ubežati, so me drugo jutro spet zaperli, in desét lét je biló ravno včerej,

kar sim iz jéce. Noga se mi ni več zacelila. Za bér-glje sim mogel poškerbeti in še zdaj jih nosim. Tre-ba bi mi jih ne bilo, ako bi bil očeta vbogal in se hudobnih tovaršev ogibal.“

Takó je sklenil siromak svoje besede. Ko sta Jernej in Mina svojima otrokama iz tega nektore nauke dala, so pokleknili in molili navadne večerne molitve. Potem pa so se vlegli vsak na svoje mesto, in kmalo v miru spsali.

Drugi dan se je berač s solzmi v očéh ločil od miloserčnih ljudi, in Jernej in Mina sta potem svoja otroka večkrat opomnila revniga siromaka, kar je obéma prav hodilo, kakor se je sčasama pokazalo. Tinček, kateri je potem v šolo hodil, se je pridno učil in se ni dal tovaršem zapeljati. Zdaj pa je vredin duhoven, in dobro se mu godí. Ančika pa si je izmed rojakov izbrala pridniga, pobožniga možá, in dobro se ji je godilo, dokler je živéla. Zdaj pa vživa plačilo v nebesih, ktero vse bogaboječe čaka. *M. Valjavec.*

Popisi življenja znamenitnih Slovánov.

Juri Zlatkonja.

Juri Zlatkonja je bil rojen v Ljubljani v létu 1454. Škoda, de se takó malo vé od tega učeniga moža. Od njegovih mladih lét nam je le znano, de je bil ukaželjin in moder mladeneč, prebrisane glavice. Njegove védnosti, njegova modrost, sosebno pa njegova pravičnost so ga povzdignile k eni nar višjih stopenj duhovskega stanú. Pa ne le v duhovskih, ampak tudi v veliko drugih védnostih je bil naš Zlatkonja takó najden, de ga je cesar Maksimilijan I. za svojiga svetovavca izvolil. V létu 1497 je bil korar, v létu 1510 prošt v Ljubljani. Iz Ljubljane je bil kakor prošt v Novomésto prestavljen. Ne dolgo potem pa je bil Zlatkonja za vladarja Petinske škofije in kmalo zatem enoglasno za Dunajskiga škofa izvoljen. Ali božja volja ni bila, de bi bil dolgo živel na té imenitni stopnji. Vmerl je v létu 1520. Vsi, ki so ga poznali, so nehlinjene solze žalosti za njim prelivali.

Pokopali so ga v cerkvi svetiga Štefana na Dunaji. Dve leti potem so mu postavili v spomin lép kamen, na katerim se v latinskim jeziku sledéči napis bere :

Juri Zlatkonja, krajnskiga rodú, rojen v Ljubljani, té cerkve vikši duhoven in vladar Pe-tinske škofije, cesarja Maksimilijana skrivni in notrajni svetovavec. Mož posebne pobožnosti, pravičnosti, ki je v olepšanji te cerkve vse svoje prednike prekosil. Spominek postavili v létu 1522 družiga vélkiga travna.

Zivel je

66 lét, 1 mésec in 5 dní.

Z žerjavico hiš ne gréti! Razpókane peči dobro zamazati!

De bi se hiša kmalo in bolj sogrela, imajo na kmetih navado, v piskru žerjavice noter prinesiti. Oh, kakó strašno nevarno je to!

Pred štirimi léti je vzel neki hlapec na Dunaji na večer žerjavice seboj v zaperti hlev, de se je grel. Potem se spravi spat. Ali revež se ni več zbudil. Drugo jutro so ga mertviga našli. —

Lani pred sv. 3 kralji greste hčeri Matijata Godna, kmeta pri sv. Katarini nad Teržičem, ob devetih zvečer spat. Drugo jutro, na sv. tréh kraljev dan, ju mati že ob štirih k prvi maši kliče. Ker se ji nobena ne oglasi, gre in spavnico odpre. Groza jo spreleti, ko ji hud puh skorej sapo vzame, in ko vidí svoji hčeri v smertni nevarnosti. Neutegama obedve iz spavnice nesó in urno po zdravnika pošljejo. Eno je še le čez 14 ur komej smerti otel; druga pa je bila že mertva. Oživljena je zdaj povédala, de je bila sestra zvečer okoli šestih pisker živiga kovaškiga oglja v spavnico prinesla, jo dobro razgréti. Predin ste šle spat, ga je pa spet vun nesla. Po večerni molitvi, nič hudiga mislijoči, ste v razgreti spavnici sladko zaspale, kjer se je bila taka nesreča pripetila. — Pa še več drugih nesréč se je tako zgodilo. — Kakó se pa to zgodi, de človek v takó sogréti hiši vmerje? Takóle: V zaperti stanici nekoliko zdraviga zraka ljudje,

nekoliko pa oglje povžije. Po tim takim ne ostane v hiši družiga kot že izdihani zrak, ki pa nič več ne veljá. Učeni mu pravijo gnjilopuh ali gnjilogaz. Iz oglja se pa naredí nekak puh, ki mu ogleni, tudi ogelnokisli puh ali gáz pravijo. Obedva puha sta pa taka, de vsako živo stvar zadušita. Več ko jih v zaperti stanici spi, več gnjilopuha se napravi. Torej je tudi nevarnost večí.

Od ogleniga puha pa je zapametiti, de je veliko težji memo navadniga zraka. Pade tedej bolj k tlám. Torej je tisti v večí nevarnosti, ki niže leži; v nar večí pa, kdor na tleh.

Pa tudi skozi razpóke pečí se ta nevarni puh v spavnice privleče in človeka zaduši, kakor se je predlanskim z dvema mladénčema tudi na Dunaji zgodilo.

Z žerjavico tedej hiš nikakor ne greti; razpokane pečí pa dobro zamazati!

Kmetiški otroci! vtisnite si to, kar ste zdej brali, za celi čas življenja v glavo. Povejte pa od tega tudi preljubim staršem, ki niso v šolo hodili in brati ne znajo, de se po nevednosti kakšna nesreča ne zgodi.

Kakó se od ogleniga puha zadušenim pomaga?

Nar prej neutegama vrata in okna odpri, de zdrava sapa škodljivi zrak počasi prežene. Berž potem pa pomočnike kliči, de se nesrečniki iz hiše pod milo nebó na zdravo sapo spravijo. Kdor niže leži, naj se poprej vun iznese. Glava se položí višje od trupla. Ako so usta zlezaste se jim s perstam očistijo. Nato jih polivaj po vsim životu z merzlo vodo, posebno po glavi in po licih. Pihaj tudi sapo v nje. Berž ko je stanica prevétrana, se znajo zopet nazaj znositi v posteljo. Ščasama naj se pogrejejo, in po žlici vode s kapljico vriska (jesiha) *) se jim naj daje. Ako niso že mertvi, pomagalo bo. Vender naj se pri vsim tém ne zamudi po zdravnika poslati.

*) Beséda vrisk se je že ohranila v izreku: Je kislo kot vrisk (jesih).

Ktera žival je, gledé na njeno velikósti, nar močnejši na svétu?

Ktera něk? — Naši bravci ne bodo verjeli, ako jim povémo, de je to žival vsaki izmed njih gotovo že več od stokrat vidil. — Ktera žival bi to pač bila? — Ne bé-lite si glave. Sej vémo, de ne vganete.

Ta čudna žival je — je — je — bolha. Bolha se zažene ali skoči 200krat takó visoko in čez 200krat tako deleč, kot je njé živót dolg. Ko bi mogel konj 200krat tako dolge skoke délati kot je njegov živót, bi v eni uri dvanajst stó milj deleč pritekel. — Bolha vleče lahko veržico, ki je stokrat težji od nje. Tako močna ni v priméri nobena druga žival. —

Gospod Boverič, neizrečeno najden umétnik, ki je živel préd malo léti v Londnu, poglavitnim mestu angležke dežele, je bil naredil iz slonove kosti voziček s štirimi kolési, z vso pripravo. Notri je sedel iz ravno take kosti narején možicelj, ki je vse skup ena bolha vlekla. Pozneje je naredil ravno ta mož voziček s šestými pripreženimi konjički. Spredej je sedel voznik z bičem v roki in s šenetam (psíckam) med nogami. Notri so sedele štiri osébe (persóne), dva strežnika zadej. Eden je jezdil na enim pervih dveh konj. To vse je ena bolha vlekla. —

P e s.

Pes je bil nekda j divja žival. Že strašno dolgo more biti, odkar je podomačen. Divjih psóv morde nikjer več ni. Razdivjanjih, ki so bili že privajeni, pa najdeš še veliko, sosebnó v Amgriki in Egiptu. Tam živé psi v trumah, to je veliko vkup, in pri čedah dosti škode storé. Pa se dajo spet privaditi. Med vsimi doživnimi živalimi zamóre samó pes, kakor človek po celim svetu živéti. Povsod, v nar vročejši in nar merzlejši kraje gre on za človekam, je njegov tovarš in nar zvestejši prijatelj.

Pes je štirinogata žival, podolgastiga života. Nos mu je zmirej vlažen (moker) in merzel; ako je bolán, pa go-

rák. Jezik je dolg; plošat, širok, mehák in gladek. Pes ne pije takó, kot postavim: tèle, vol, konj; ampak žlom-potaje. Jezik namreč kot žlico zaviha, ter si vodo v gobec pólje in serka. Njega sluh in vóh sta strašno ojstra.

Na sprednjih nogah ima po pét, na zadnjih pa le po štiri parklje eniga zraven družiga, pétí višje stoji. Njegov na koncu večidel zavihan rép ga ločí od volka in lesice, ki sta mu zelo podobna. Njega glas se imenuje lajanje. Zna tudi rénčati in tuliti. Tuli sosebnó rad, kader mu nevbrano zvonjenje ali gođenje ušesa žali.

Psica imá po 3 do 12 mladih, dostikrat po dvakrat na léto. Z neizrečeno veliko ljubeznijo jim streže. Mladički slepi na dan pridejo. Cez 10 ali 12 dní še le spregledajo. Rastejo do družiga léta. S 15 léti so psi že stari. Cez 20 lét malo kedaj živé.

Desiravno se pes mesojednim živalim prištevá, vender skorej vse jé, kar človek. Če mu ni kaj dobro, včasi travo grize in žrè. Podveržen je veliko boleznim. Nar nevarniši je steklina ali noróst, kakor ji v nekterih krajih pravijo. Nevarna pa je zató, ker jo ne le drugi psi, ampak tudi ljudje od njega lahko nalezejo, in gotovo vmerjó, ako pomoč zakesnijo. — O pravi dobi (o pravim času) bomo od te bolezni kaj več slišali. —

(Konec sledí.)

Smešnica.

Neki kmet je nesel velik koš merve na herbtu. Na tergu je bilo veliko ljudi. Vpije: S poti! s poti! Dva gospoda, ki ga srečeta, se pa ne umakneta, in verže s košam obedva v blato. Gresta ga tožit. On pa besedice ne zine, ampak se mutastiga dela. Sodnik pravi: Kaj mi je pa s tem človekam storiti? sej še govoriti ne zna. O zna, zna, se le hlina — odgovorita gospóda — sej je na tergu vpil: S poti, s poti! Če je pa takó, povzame sodnik, bi se pa bila gospóda umaknila in v blato ne padla.

Zastavica.

V a se marsikteri vjame,
V roki é vsakteri nósi,
Z o si človek milost sprosi,
U pa zdravje večkrat vzame.

Zložil J. Dolinski.

Pást, pást, pást, pást.